

Jasenka Ferber Bogdan
povjesničarka umjetnosti i etnologinja
Upraviteljica Kabineta za arhitekturu i urbanizam
s Arhivom za likovne umjetnosti HAZU-a

Ivan Benković – život i djelo, doktorska disertacija

Mentorica: prof. dr. sc. Sanja Žaja Vrbica
Komentorica: prof. dr. sc. Senka Božić Vrbančić

Disertacija je obranjena 24. listopada 2024.
na Sveučilištu u Zadru pred povjerenstvom:
dr. sc. Irena Kraševac, zn. savj. u trajnom zvanju
dr. sc. Petar Prelog, zn. savj.
izv. prof. dr. sc. Antonija Mlikota

SAŽETAK

Hrvatski slikar, grafičar i ilustrator Ivan Benković (Rečica, 1886. – Chicago, 1918.) jedan je od istaknutih predstavnika prve generacije studenata koji su diplomirali na Privremenoj višoj školi za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu, osnovanoj 1907. Iako je njegova umjetnička važnost prepoznata, posebice u polju grafike, najveći dio njegova stvaralaštva do sada je bio gotovo neistražen. Ovim radom temeljito je rekonstruiran Benkovićev životni i umjetnički put, kontekstualizirano je i valorizirano njegovo umjetničko stvaralaštvo u polju slikarstva, grafike, ilustracije, reklame i grafičkog dizajna, uz

izradu kataloga svih dostupnih i do sada objavljenih djela. Nakon školovanja na Privremenoj višoj školi za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu (1907. – 1911.), Benković, uz potporu državne stipendije, provodi semestar u specijalnoj klasi Akademije likovnih umjetnosti u Beču i zatim šest mjeseci u Parizu, pri čemu pohađa Académie de la Grande Chaumière. U listopadu 1912. zagrebački Salon Ullrich priređuje mu prvu i jedinu samostalnu izložbu održanu za njegova života, nakon koje odlazi u Sjedinjene Američke Države i boravi u New Yorku, Bridgeportu, Connecticutu i naposljetku u Chicagu, gdje umire u listopadu 1918.

Na temelju istraženog opusa određene su pojedine etape Benkovićeva umjetničkog stvaralaštva, povezane s utjecajima sredine u kojoj se tada nalazio, kao i s njegovim osobnim traženjem umjetničkog smjera. U kratkom razdoblju djelovanja uspio je izgraditi kvalitetan opus u stilskom rasponu od secesije, plenerizma i impresionizma do postimpresionizma, razmatrajući slikarske uzore i slobodno oblikujući svoj stilski izraz prema interpretaciji motiva koji su ga nadahnjivali. Posebno se u slikarstvu ističu njegovi riječni i morski krajolici te prikazi veličanstvene američke prirode u kojima dosiže vrhunce svoje umjetnosti, a među hrvatskim grafičarima prvi je primjenjivao novu tehniku linoreza izrađujući grafike visokoga umjetničkog dometa. Dolaskom u Sjedinjene Američke Države pozicionirao se kao prvi hrvatski umjetnik unutar iseljeničke zajednice, a njegov profesionalni rad u polju grafičkog dizajna i ilustracija te pejzaži i vedute američkih gradova predstavljaju neprepoznati segment iseljeničke umjetnosti Chicaga toga razdoblja. ✕

Žana Matulić Bilač

konzervatorica – restauratorica savjetnica

Hrvatski restauratorski zavod, Restauratorski odjel Split

***Korske klupe i drvene vratnice splitske katedrale:
oblikovne tehnike i kronologija, doktorska disertacija***

Mentor: dr. sc. Josip Belamarić, zn. savj.

Komentor: red. prof. dr. sc. Nikola Jakšić

Disertacija je obranjena 28. travnja 2025.

na Sveučilištu u Zagrebu pred povjerenstvom:

prof. dr. sc. Miljenko Jurković

prof. dr. sc. Nikolina Maraković

izv. prof. dr. sc. Ivan Josipović

SAŽETAK

Doktorski rad *Korske klupe i drvene vratnice splitske katedrale: oblikovne tehnike i kronologija* rezultat je gotovo dva desetljeća multidisciplinarnog istraživanja interijera splitske katedrale, odnosno svetišta s oltarom i korskim klupama te Buvininih vratnica.

Istraživanje se provodilo simultano s konzervatorsko-restauratorskim radovima, stoga predstavlja i prvu generaciju povijesno-tehničkih istraživanja ovih važnih djela najstarije drvene polikromirane plastike u Hrvatskoj. Uvodno se razmatra povijest splitske katedrale: opisuje se izvorna antička građevina, njezina konverzija u crkvu, utemeljenje

katedrale te njezin povijesni razvoj u interijeru do suvremenog doba. Ostala poglavlja posvećena su drvenim vratnicama i korskim klupama. Kronološki retrogradno od mjesta i zatečenih pojavnosti djela, kreirajući specifičan metodološki alat, autorica objedinjava poznate i donosi nove povijesne pisane i slikovne izvore, čime prikazuje ritam i opseg njihova mijenjanja. Datacijom, opisom i valorizacijom ključne obnove imaginarno *ljušti* povijesne slojeve do izvorne konstrukcije i polikromije, smještaja i pojavnosti u prostoru nestale romaničke katedrale koju opisuje i rekonstruira u cijelom njezinu sadržaju, odnosno iznosi pretpostavku o njezinoj izvornoj prostornoj koncepciji i ikonografiji. Povijesnim fazama priloženi su literatura i sačuvani malobrojni srednjovjekovni izvori. Prijedlozi rekonstrukcije izvornih faza klupa i vratnica temelje se na rezultatima brojnih fizikalnih i kemijskih analiza te pomnih opservacija tehnika i tehnologija njihove izrade. Zaključno se argumentira da su oba djela koja su izradili domaći umjetnici jedinstvo slikarske i kiparske umjetnosti te odraz visokih umjetničkih i tehničkih razina ondašnje splitske komune koja je u 13. stoljeću živjela svoje zlatno doba kao centar razvijenoga srednjeg vijeka u Dalmaciji. ✕

Dragana Modrić
povjesničarka umjetnosti
ravnateljica Gradske galerije Sikirica

***Umjetnički projekti zasnovani na upotrebi industrijske
baštine socijalizma i pitanje političke društvenosti umjetnosti,***
doktorska disertacija

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Ljiljana Kolešnik, zn. savj.

Disertacija je obranjena 26. rujna 2024. godine
na Filozofskom fakultetu u Splitu pred povjerenstvom:
prof. dr. sc. Ivana Prijatelj Pavičić
izv. prof. dr. sc. Silva Kalčić
dr. sc. Tanja Petrović, zn. savj.

SAŽETAK

Rad se bavi suvremenim društveno angažiranim umjetničkim praksama u Hrvatskoj koje tematiziraju deindustrijalizaciju kao složen društveni i politički fenomen, usko povezan s raspadom socijalističkog sustava i tranzicijskim procesima 90-ih godina prošlog stoljeća. U hrvatskom se kontekstu deindustrijalizacija odvijala u specifičnim ratnim i poslijeratnim okolnostima koje su pridonijele stigmatizaciji socijalističkog nasljeđa, uključujući industrijsku baštinu i nedovoljno istraženu recentnu radničku povijest. Zbog izražene političke dimenzije analiziranih umjetničkih praksi, teorijski okvir rada,

polazeći od teorija suvremene društveno angažirane umjetnosti (Bourriaud, Bishop), proširen je konceptima filozofije politike. Poseban naglasak stavljen je na promišljanja Jacquesa Rancièrea o suodnosu umjetnosti i politike, kao i na interpretacije Gabriela Rockhilla, osobito kroz koncept društvene političnosti umjetnosti.

Analiza je usmjerena na suodnos umjetnosti, društva, estetike i politike kroz studije slučaja muzeološko-istraživačkih projekata vezanih uz tvornice Dalmatinka u Sinju, Jugoplastika u Splitu i Željezara Sisak. Umjetničke realizacije nastale u okviru tih projekata razmatraju se kao prakse aktiviranja kolektivnog sjećanja i reafirmacije industrijskog nasljeđa socijalizma, uz usporednu analizu njihovih uvjeta produkcije, cirkulacije i recepcije. Metodološki, rad objedinjuje pristupe povijesti umjetnosti, industrijskih i baštinskih studija te filozofije politike, uz primjenu kvalitativnih socioloških metoda, čime se omogućuje dublji uvid u perspektive umjetnika, kustosa i radnika kao ključnih aktera procesa deindustrijalizacije. Na temelju Rockhillova koncepta društvene političnosti umjetnosti, analizirani korpus razmatra se kao specifičan oblik društvenokritičke prakse unutar suvremene angažirane umjetnosti. ✕

Karla Papeš

povjesničarka umjetnosti

**stručna suradnica na Odjelu za istraživanje i interpretaciju
baštine u Javnoj ustanovi Tvrđava kulture Šibenik, Šibenik**

***Military Architecture between Theory and Practice
in the Early Modern Eastern Adriatic [Vojna arhitektura između
teorije i prakse na ranonovovjekovnome istočnom Jadranu],
doktorska disertacija***

Mentorice: prof. dr. sc. Jasenka Gudelj

prof. dr. sc. Bernardina Petrović

Disertacija je obranjena 24. travnja 2025.

na Sveučilištu Ca' Foscari u Veneciji pred povjerenstvom:

izv. prof. dr. sc. Ana Marinković

prof. dr. sc. Anđela Frančić

prof. dr. sc. Martina Frank

izv. prof. dr. sc. Giulio Zavatta

prof. dr. sc. Émilie d'Orgeix

SAŽETAK

U disertaciji se propituje protok inovativnih znanja – kako teorijskih modela tako i praktičnih izvedbi – u kontekstu vojne arhitekture na prostoru istočnoga Jadrana od 1460-ih do 1660-ih godina, s fokusom na teritorije pod upravom Mletačke i Dubrovačke Republike. Zbog

neprestanih ratova i čestih promjena granica, navedeni je prostor osobito pogodan za istraživanje razvoja i modernizacije fortifikacija ranoga novog vijeka. Budući da se umijeće ratovanja istodobno počelo oblikovati kao zasebna znanost – zahvaljujući napretku balistike, geometrije i vojne strategije – ključno je pitanje kako su se nova načela projektiranja i gradnje fortifikacija širila i prilagođavala prostoru stalne ratne ugroze.

Istraženo je pet studija slučaja s inovativnim, često eksperimentalnim rješenjima koja su omogućila praktičnu provjeru teorijskih koncepata. Kad bi se pokazale neodrživima, pojedine su fortifikacije bile napuštane kao nefunkcionalne strukture. Istraživački su pisani izvori uključivali vojna i nadzorna izvješća, tehničku dokumentaciju i višejezične traktate o novim principima projektiranja i gradnje vojne arhitekture. Pretposljednje je poglavlje posvećeno uporabi povijesnih višejezičnih naziva koji su bili temelj širenja novih znanja u jezično i kulturno raznolikome prostoru istočnoga Jadrana, pri čemu se ističe korpus talijanskih i francuskih naziva kao jedan od rezultata istraživanja. Usporedbom traktatističkih postulata s konkretnim izvedenim rješenjima, kao i izdvajanjem dosad jedinoga poznatog lokalnog traktata koji donosi vlastita teorijska uporišta, definiraju se specifične metodološke postavke istraživanja vojne arhitekture. ✕

Patricia Počanić
povjesničarka umjetnosti
viša asistentica na Katedri za modernu umjetnost
i vizualne komunikacije, Odsjek za povijest umjetnosti,
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Država kao naručitelj – narudžbe i otkupi likovnih djela
za interijere javnih ustanova u Hrvatskoj od početka 1950-ih
do kraja 1960-ih, doktorska disertacija

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Lovorka Magaš Bilandžić

Disertacija je obranjena 29. siječnja 2025.
na Sveučilištu u Zagrebu pred povjerenstvom:
prof. dr. sc. Dragan Damjanović
prof. dr. sc. Frano Dulibić
dr. sc. Ivana Mance Cipek, viša zn. sur.

SAŽETAK

Umjetnička djela naručena i otkupljena za interijere javnih odnosno društvenih ustanova tijekom 50-ih i 60-ih godina prošlog stoljeća na području Hrvatske čine važan, ali još uvijek nedovoljno istražen segment nacionalne povijesti umjetnosti. Narudžbe, natječaji i otkupi umjetnina imali su istaknutu ulogu u kontekstu poslijeratne obnove i izgradnje nove države, o čemu svjedoči estetska kvaliteta pojedinih ostvarenja, kao i iznimno veliki broj radova koji su danas samo dijelom

očuvani ili čije je postojanje samo djelomično zabilježeno u literaturi, muzejskoj dokumentaciji i arhivskom gradivu. Broj i kvaliteta djela odraz su državnih inicijativa specifičnih za razdoblje šestog i sedmog desetljeća 20. stoljeća, osobito onih za izdvajanje postotka za likovna djela iz investicijske izgradnje na čitavom prostoru FNRJ-a/SFRJ-a. Kvaliteta djela ujedno je i rezultat aktivnog promišljanja i zalaganja umjetnika za primjenu tzv. sinteze svih umjetnosti, čiji je cilj bio povezati arhitekturu, likovne umjetnosti i dizajn u jedinstveno, totalno umjetničko djelo. U skladu s navedenim, a imajući u vidu da se u ovoj disertaciji narudžbe i otkupi umjetnina odnose na slikarska i kiparska djela namijenjena građevinama reprezentativnoga javnog karaktera, predmet istraživanja ovoga rada bila je likovna oprema interijera javnih građevina, analizirana u kontekstu umjetničkih tendencija, jugoslavenskoga društvenog vlasništva te zakonskih i podzakonskih akata donesenih u istraživanome razdoblju. Disertacija donosi analizu i interpretaciju kulturne politike FNRJ-a/SFRJ-a i NR/SR Hrvatske iz rakursa otkupa umjetnina i opremanja interijera, istraživanje mehanizama narudžbi i otkupa likovnih djela, povijesnoumjetnički kontekst i povijest uređenja interijera javnih ustanova, razmatranje i kontekstualizaciju istaknutih radova, komparativne primjere, tipologiju te popis likovnih djela. ✕

Aida Smailbegović

povjesničarka umjetnosti

**viša stručna suradnica za područje orijentalno-islamske
umjetnosti, Univerzitet u Sarajevu – Orijentalni institut**

Iluminacije rukopisa Hatifijeve Tīmūrnāme

***u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu,
doktorska disertacija***

Mentori: dr. sc. Milan Pelc, znan. savj.

izv. prof. dr. sc. Ahmed Zildžić

Disertacija je obranjena 28. siječnja 2025.

na Sveučilištu u Zagrebu pred povjerenstvom:

prof. dr. sc. Sanja Cvetnić

izv. prof. dr. sc. Danko Šourek

dr. sc. Tatjana Paić-Vukić, zn. savj.

SAŽETAK

Epska poema *Tīmūrnāma* (Knjiga o Tīmūru) perzijskog pjesnika 'Abdullāha Hātifīja (oko 1416. – 1520.), u islamskom se svijetu ubraja u red najpopularnijih stihovnih povijesnih kronika na perzijskom jeziku. Napisana je između 1492. i 1498., na poticaj Badī' al-zamāna Mīrze (umro 1514.), u vrijeme vladavine njegova oca Sultana Ḥusayna Bāyqare, posljednjeg vladara Timuridske dinastije. Posvećena je velikom ratniku, osvajaču i zaštitniku umjetnosti Tīmūru (oko 1336. –

1405.), osnivaču Timuridskoga Carstva i obnovitelju mongolskog poretka, koji je pokorio golemo prostranstvo od Indije do Sredozemlja. Premda veliča osvajačke pothvate i vladavinu rodonačelnika suparničke dinastije, najveći broj prepisanih i oslikanih rukopisa *Timūrnāme* nastao je pod Safavidima, iranske vladarske dinastije u periodu od 1501. do 1736. U Orijentalnoj zbirci Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, pod signaturom OZHA R 754, sačuvan je iluminirani prijepis ovog važnog djela, oslikan s do danas sačuvanih šest minijatura, rukom nepoznata safavidskoga sitnoslikara. Iznimno važan s više aspekata, rukopis zagrebačke *Timūrnāme* do sada nije bio predmetom sveobuhvatne kritičke povijesnoumjetničke obrade. Riječ je o rukopisu čiji nastanak nije nužno povezan s narudžbom nekog uglednika ili vladara, već je izrađen kao knjižni proizvod za potencijalnog kupca iz krugova imućnije obrazovane klijentele toga vremena. Njegove minijature odražavaju temeljne stilske i ikonografske karakteristike iluminiranih rukopisa kronika u stihovima iz Širaza 16. stoljeća, nastalih u radionicama koje su stvarale za širu publiku. U sklopu kodikološke obrade čitavoga rukopisa, posebna se pažnja posvećuje analizi i interpretaciji njegove likovne opreme. Minijature, koje sa stajališta povijesti umjetnosti i kulture zaslužuju osobitu pozornost, predmetom su formalne, stilske i ikonografske analize. U radu se na temelju komparativnih spoznaja detaljno analizira njihov odnos prema tekstu, moguće podrijetlo njihova stila i njihovo mjesto u povijesnom i kulturološkom kontekstu perzijske minijature. Dosadašnji podaci o rukopisu i njegovu nastanku kritički su revidirani i stavljani u kontekst novijih internacionalnih saznanja. ✕

Antonia Tomić
povjesničarka umjetnosti
muzejska savjetnica u Gradskom muzeju Drniš

Ivan Meštrović i kulturološki kontekst drniškog kraja,
doktorska disertacija

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Antonija Mlikota
Komentorica: dr. sc. Irena Kraševac, zn. savj.

Disertacija je obranjena 16. rujna 2024.
na Sveučilištu u Zadru pred povjerenstvom:
izv. prof. dr. sc. Dalibor Prančević
nasl. doc. dr. sc. Sandi Bulimbašić
doc. dr. sc. Sofija Sorić

SAŽETAK

Kulturološki kontekst drniškoga kraja u dosadašnjim pregledima života i stvaralaštva Ivana Meštrovića obrađivan je više kao marginalna tema u službi određivanja umjetnikova skromna podrijetla. Detaljnijem istraživanju Meštrovićeve obitelji te drniških kulturnih krugova posvetio se Duško Kečkemet, a analizu arhitektonske ostavštine u Otavicama provela je Zorana Jurić Šabić. Međutim, nedostatak jezgrovitoga sagledavanja svih kulturoloških aspekata drniškoga kraja bio je motiv za izradu ove doktorske disertacije. U prvome djelu pružena je slojevita slika kulturološkoga

konteksta na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće kroz analizu novinskih članaka i pisama te dosadašnjih istraživanja. Imena ljudi zaslužnih za njegovo obrazovanje bila su već poznata, no saznanja o njihovim međusobnim odnosima produbljena su iščitavanjem privatnih korespondencija. Umjetnik je pamtio primljena dobročinstva te s vremenom dolazi do zamjene uloga – sam umjetnik postaje dobročinitelj, bilo da skrbi o kvaliteti života svojih ostarjelih prijatelja poput Šime Grubišića bilo da poklanja svoja djela, kao što je bio slučaj s Nikolom Adžijom. Fond djela poklonjen Nikoli Adžiji postao je temelj današnjega Gradskog muzeja Drniš. U drugome dijelu doktorata provedena je analiza svih vidova umjetničkih ostvarenja Ivana Meštrovića povezanih sa širim drniškim krajem. Nižu se poglavlja o Zbirci Ivana Meštrovića u drniškom muzeju, o javnim spomenicima i manjim zbirkama koje u posjedu imaju njegove radove, potom o arhitektonskim projektima i naposljetku o književnom djelu – zbirci pripovijedaka *Ludi Mile*. Prvi je put provedena slojevita interdisciplinarna analiza pripovjednih tekstova iz kojih su ekstrahirani autobiografski, povijesni i etnografski elementi. ✕